
Englænderes opfattelse af danske vokaler

Af Christian Jensen og Inger M. Mees

INDLEDNING

I dagbladet Politiken den 16. oktober 2006 beklager en læser sig over de danske tv-speakers manglende færdigheder i engelsk udtale, mere specifikt i forbindelse med deres præsentation af Lars von Triers film *Dogville*: ”Samtlige speakere kaldte den nemlig *Duckville*, altså *Andeby*”. Et par dage senere, den 20. oktober, bliver han dog irrettesat af en anden læser, som ikke mener at dette er opfattet korrekt: ”Næ, man har nok udtalt det *Dockville*, som så snarere ville betyde *Havneby*”.

De to læserbrevsskribenter sætter fingeren på to af de største udfordringer der møder danskere når de skal tilegne sig det engelske lydsystem, nemlig kontrasten mellem ustemte og stemte konsonanter (/k – g/) og mellem vokalerne STRUT¹ (/ʌ/, *duck/dug*) og LOT (/ɒ/, *dock/dog*). Men hvor de er enige om hvilken fejl der opstår ved konsonanten, er de altså uenige om hvordan den fejlagtige vokaludtale vil fortolkes af en engelsk lytter. Problemet med STRUT-LOT-kontrasten er særdeles velkendt blandt folk der underviser og forsker i engelsk udtale ved danske institutioner. Den normale beskrivelse af problemet er at danskere opfatter begge de engelske vokaler som samme kategori, svarende til den danske NOK-vokal, som i *godt*, *slot*, *kop*, eftersom denne vokal i begge tilfælde er den nærmeste vokal i modersmålet. I undervisningen siger vi ofte, noget simplificeret, at den danske NOK-vokal ligger ”midt mellem STRUT og LOT”. Det rejser så spørgsmålet om hvordan en

1 Vi refererer til alle vokaler ved brug af nøgleord der indeholder den pågældende vokal. For de engelske vokaler bruger vi nøgleordene fra Wells (1982), og for de danske vokaler bruger vi selvvalgte nøgleord. Alle nøgleord skrives med kapitæler.

direkte overført dansk NOK-vokal vil blive opfattet af en englænder – det spørgsmål som altså er kilden til uenighed mellem de to læserbrevsskribenter.

Vi finder en tilsvarende variation i opfattelsen af problemet i faglitteraturen. I *The Danish Learner* skriver Niels Davidsen-Nielsen: ”This substitution frequently leads to misunderstanding, /ʌ/-words being interpreted as /ɒ/-words (e.g. *Look at the duck* (→ *dock*))” (Davidsen-Nielsen et al. 1982: 15). Her antages det altså at den danske NOK-vokal opfattes som engelsk LOT, og fokus ligger derfor på danskernes tilegnelse af en korrekt STRUT-vokal /ʌ/. I Livbjerg og Mees (1995: 442) argumenteres der derimod for at betragte LOT som den problematiske vokal, eftersom denne (ofte) har en mere tilbagetrukket kvalitet end dansk NOK. NOK betragtes altså ikke her som en vellykket substitution for engelsk LOT.

Det er væsentligt at bemærke at såvel læserbrevsskribenterne som fagfonetikerne baserer deres kommentarer og anbefalinger på antagelser om hvordan den danske vokal vil blive opfattet af indfødte englændere. Dette er imidlertid aldrig blevet undersøgt eksperimentelt, hvilket er udgangspunktet for og formålet med denne artikel. Vi forsøger at besvare spørgsmålet: ”Hvordan opfatter englændere den danske NOK-vokal hvis den præsenteres som en engelsk vokal – som STRUT eller LOT?” Vi har desuden udvalgt tre andre danske vokaler som, på baggrund af en traditionel kontrastiv analyse, præsenterer lignende problemer, nemlig MÆT (*sæt, heks*), KAT (*hat, fast*) og TAK (*stak, lap*). Ligesom NOK ligger disse vokaler auditivt/artikulatorisk mellem to engelske vokaler, men ligger de lige midt imellem, eller ligger de nærmere den ene end den anden?

METODE

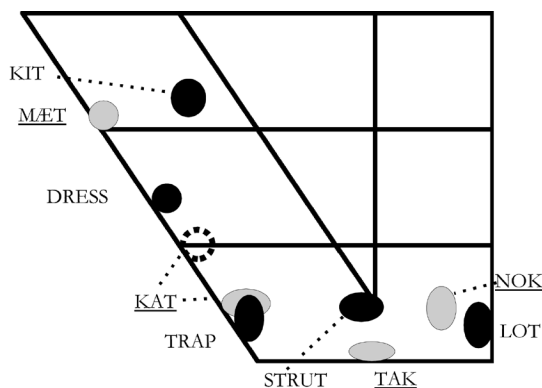
Beskrivelse af de danske og engelske vokaler

De fire danske vokaler som vi har inkluderet i undersøgelsen, er som nævnt MÆT, KAT, TAK og NOK. Hver af disse modsvarer af to engelske vokaler som auditivt ligner den danske: MÆT ligger tæt op ad KIT og DRESS; KAT nær DRESS og TRAP; TAK nær TRAP og STRUT, og NOK ligger mellem STRUT og LOT. Vores egne forventninger om hvordan de danske vokaler ville blive opfattet af engelske lyttere – baseret på vores observationer i sproglaboratoriet – var at det selvfølgelig ikke ville være entydigt men nogenlunde følge dette mønster:

MÆT	→	KIT	
KAT	→	DRESS	
TAK	→	TRAP/STRUT	(ingen klar fornemmelse, måske mest STRUT)
NOK	→	STRUT	(dog kun svag fornemmelse)

Nedenfor giver vi en beskrivelse af den mest hyppige realisering af både de danske og engelske vokaler i de to sprogs rigsmål (københavnsk rigsmål og *Received Pronunciation* – RP) som den er beskrevet i den nyere pædagogiske litteratur. Ikke blot er denne litteratur selvfølgelig en vigtig kilde til viden for os selv, men, lige så væsentligt, bruges lærebøger og udtaleordbøger også af fremmedsprogsundervisere, som i høj grad baserer deres udtaleundervisning på disse kilder. Et af formålene med undersøgelsen er således at teste om informationerne i lærebøger og udtaleordbøger genererer de rigtige antagelser for udtaleundervisningen.

Udtalen af såvel de danske som engelske vokaler er illustreret i kardinalvokaldiagrammet i figur 1 nedenfor. Placeringen af de danske vokaler er baseret på Grønnum (2005), suppleret med enkelte artikler der indeholder akustiske analyser af vokalerne. Informationerne om de engelske vokaler er taget fra Cruttenden (2001), Roach (2000, 2004) og Wells (2000). Selvom de fire værker ikke er fuldstændig enige med hensyn til realiseringen af disse vokaler, er der tale om meget små forskelle. Vi har valgt den udtale der svarer til den hyppigst forekommende beskrivelse. I de tilfælde hvor spredningen er større, gengiver vi dette ved at gøre markeringerne (de sværtede områder) lidt større.

Figur 1: De undersøgte danske vokaler og de auditivt/artikulatorisk nærmeste engelske vokaler. De danske vokaler (nøgleord understreget) er vist i gråt, og de engelske vokaler er vist i sort. Omfanget og formen af de sværtede områder illustrerer variationen i de pågældende vokaler som de er beskrevet i faglitteraturen.

Enkelte af vokalerne i figur 1 kræver yderligere kommentarer. Den engelske TRAP-vokal vises mellem kardinalvokal 3 og 4 (ordet kardinalvokal forkortes herefter CV). Dette af-

spejler muligvis en let konservativ norm, da der i dag er en tendens til at bruge en mere åben vokalkvalitet (Cruttenden 2001: 111). Denne vokalkvalitet er især udbredt blandt yngre talere. Den danske KAT-vokal er vist to steder i diagrammet. Den mere åbne variant (i grå) afspejler den realisering Grønnum (2005) har valgt som norm, både i diagrammet på side 88 og i oversigten med fin lydskrift på side 420. Grønnum nævner dog at en udtale af KAT-vokalen i CV3-området, dvs. som [ɛ], ”nok [er] ved at trænge igennem i standard-sproget” og måske vil erstatte den mere åbne udtale (s. 42). Reinholt Petersen (2005) sammenligner akustiske målinger af de lange og korte urundede fortungevokaler som udtalt af københavnske talere i en ældre undersøgelse (Fischer-Jørgensen 1972) og to af nyere dato (Hagen Hernvig 2002, Ejstrup og Foget Hansen 2003). Den største forskel ses ved de yngres MALE-vokal, som akustisk næsten falder sammen med de ældres MÆLE-vokal. Reinholt Petersen konstaterer (2005: 5-6) at ”en tilsvarende, men ikke helt så drastisk, ændring ses ved det korte /a/ [KAT]. Begge vokaler er altså blevet højere og mere fremskudte.” Konklusionen på dette må være at vi kan forvente at yngre talere vil have en udtale af KAT som svarer til den mindre åbne variant i figur 1 (vist med stiplet linje).

Den engelske LOT-vokal er ligesom TRAP vist med en ellipse. Det skyldes at nogle kilder placerer den midt mellem halv-lav og lav, mens andre har en mere åben kvalitet. LOT udtales normalt med (let) rundede læber. Den danske NOK-vokal er også vist med en ellipse. Dette skyldes at Grønnum (2005: 420) i den fine lydskrift gengiver vokalen som en sænket (og fremskudt, mere rundet) CV14 – [ʌ²], mens den i hendes vokaldiagram (s. 64) ligger lavere. NOK udtales ofte med let rundede læber, men dette varierer en del fra taler til taler.

Sammenligning af de engelske og danske vokaler ud fra kardinalvokal-diagrammet

Hvis vi ser på vokalerne i figur 1, fremgår det at den engelske KIT-vokal er mere centraliseret end den danske MÆT-vokal (og marginalt højere), mens den engelske DRESS-vokal er lavere. Det betyder at MÆT er lokaliseret omtrent lige langt fra (og midt imellem) de to engelske vokaler. Derfor er det ud fra diagrammet svært at forudsige om MÆT vil høres som KIT eller DRESS af englændere, men vores egen fornemmelse var, som nævnt ovenfor, at den primært vil høres som KIT. Forudsigelsen om KAT afhænger meget af udgangspunktet. Standardudgaven af KAT placeres omtrent samme sted som TRAP, så ud fra denne ville man formode at KAT-stimuli vil høres som TRAP af englændere. Hvis talerne derimod benytter den alternative, højere, vokalkvalitet omkring CV3, må man antage at den oftere vil høres som DRESS. Det er altså helt klart at vores egen fornemmelse om flest DRESS-svar kun finder støtte i diagrammet hvis man går ud fra den høje kvalitet af KAT og en relativt

lav TRAP-kvalitet. Den danske TAK-vokal placeres forholdsvis tæt på den engelske STRUT selvom førstnævnte er lidt mere åben end den engelske vokal. Den ligger dog tættere på denne vokal end på TRAP, som er en fortungevokal. Den danske NOK-vokal ligger omtrent midt imellem de engelske STRUT- og LOT-vokaler, dog tættere på LOT end på STRUT, så diagrammet antyder at vi skal forvente lidt flere LOT- end STRUT-svar, i modsætning til vores egen impressionistiske antagelse.

Datamateriale

Pointen med undersøgelsen er, som tidligere nævnt, at finde ud af hvilken engelsk vokal (af to muligheder) indfødte engelske lyttere vil associere med hver af de fire danske vokaler. Vi udvalgte derfor en række danske ord som modsvares af de relevante engelske ord. I tabel 1 ses i første kolonne nøgleordet for de fire undersøgte danske vokaler. Kolonnerne med overskriften ”D ord” gengiver de danske ord, og de to muligheder lytterne kunne vælge imellem, kan ses i kolonnerne med overskriften ”E ord”. Der var fem ord for MÆT, tre for henholdsvis KAT og TAK og syv for NOK.

Datamateriale – danske og engelske ord

Vokal	D ord	E ord	D ord	E ord	D ord	E ord	D ord	E ord	D ord	E ord
MÆT	<u>seks</u>	six	let	lit	net	knit	pest	pissed	læst (sb.)	list
		sex		let		net		pest		lest
KAT	<u>Mads</u>	mess	sat	set	mat	met				
		mass		sat		mat				
TAK	<u>kap</u>	cap	bak	back	mak	mack				
		cup		buck		muck				
NOK	godt	gut	slot	slut	stok	stuck	lok	luck		
		got		slot		stock		lock		
	<u>dollar</u>	duller	hobby	hubby	Tommy	tummy				
		dollar		hobby		Tommy				

Tabel 1: De 18 danske ord (kursiveret) fordelt på fire forskellige vokaler (kapitæler) med to engelske svarmuligheder (fed). De understregede ord blev hørt af alle lyttere (se afsnittet ”Lyttestet” nedenfor). ”D ord” = ”danske ord”, ”E ord” = ”engelske ord”.

Ordudvælgelsen var betinget af forskellige hensyn. Først og fremmest var det selvfølgelig nødvendigt at det danske ord havde to eksisterende engelske pendanter (et minimalt par med de vokaler der indgik i undersøgelsen). Fx giver det danske ord *stok* mulighed for at vælge imellem engelsk *stuck* og *stock*, hvorimod et ord som *loft* kun ville have haft en pendant med den engelske LOT-vokal. Dette krav indskrænkede naturligvis den liste af ord vi kunne vælge imellem, ganske betragteligt. Det betyder at de to ord der indgår i det engelske par, ikke altid er lige frekvente, hvilket kan have indflydelse på lytternes valg da det kan tænkes at der vil være en tendens til at vælge det ord der er mest velkendt/hypigt. Ordene *dollar/list* forekommer fx meget oftere end *duller/lest*. Man må derfor forsøge at tage højde for dette når resultaterne fortolkes.

Indsamling af danske ord

De danske ord der er opstillet i tabel 1, blev indtalt i et lydisolert optagestudie af otte lingvistikstuderende fra Københavns Universitet, syv kvinder og en mand². Indtalerne var ikke bekendt med undersøgelsens formål. Ordene blev præsenteret enkeltvis på en computerskærm, og hvert ord blev oplæst én gang, hvorefter forsøgslederen skiftede til næste ord. Af de otte indtalere frasorterede vi to: en kvindelig taler som var født og opvokset på Bornholm, samt den mandlige taler. Ingen af dem havde en udtale der afveg fra den ønskede norm, men vi besluttede kun at anvende seks talere, og fravalget af disse personer gav os en meget homogen gruppe af indtalere, som alle var kvinder i alderen 20-24 år, opvokset og bosat i området omkring København. Alle indtalerne taler (efter vores vurdering) københavnsk rigsmål typisk for deres aldersgruppe. Ingen af dem talte lavkøbenhavnsk eller nordkøbenhavnsk, hvilket kunne have påvirket især resultaterne for NOK-vokalen da disse varianter af dansk har allofoner af NOK der adskiller sig markant, og i hver deres retning, fra den typiske udtale i københavnsk rigsmål. Talernes realisering af de fire vokaler er i overensstemmelse med deres placering i figur 1, dog således at deres udtale af KAT klart ligger ved den højeste af de to varianter, dvs. omkring CV3.

Lyttetest

De seks indtaling af alle 18 danske ord gav i alt 108 ord til brug for perceptionsundersøgelsen. Disse 108 ord, eller stimuli, blev fordelt på to versioner af en lyttetest. Denne opdeling havde til formål at mindske risikoen for lyttertræthed og for en eventuel ”indlærings-effekt”, hvor lytternes svar bliver påvirket væsentligt af deres hidtidige svar på samme ord for de andre indtalere. Hver version af testen indeholder alle seks indtaling af et enkelt

2 Vi takker Nicolai Pharao og Beverley Collins for uundværlig hjælp med at finde indtalere og lyttere.

ord i hver vokalkategori (henholdsvis *seks* = MÆT, *Mads* = KAT, *kap* = TAK, *dollar* = NOK). De øvrige ord blev fordelt med indtalingen fra taler A, C, D i version 1 og indtalingen fra taler E, F, H i version 2 (talerne B og G indgik ikke i lyttetesten). Dette giver i alt 66 stimulusord i hver af de to versioner, hvoraf 24 (4 ord x 6 indtalere) findes i begge versioner.

Lyttetesten blev afviklet via en hjemmeside³, hvor første side indeholdt alle nødvendige instruktioner til lytterne, inklusive et eksempelord (som ikke indgik i selve testen). Når lytteren havde læst instruktionerne og indtastet oplysninger om navn, køn, alder, accent og det område hvor han/hun voksede op, blev der klikket videre til selve testen. Her blev hvert stimulusord præsenteret for lytteren på følgende måde: Ordet blev afspillet én gang automatisk, men kunne spilles igen ved tryk på en knap. Lytteren blev bedt om at identificere det hørte som et af to engelske ord der blev vist på siden, jf. oversigten i tabel 1, og markere dette ved at klikke på en knap ud for ordet. Lytteren trykkede derefter på en knap med teksten ”Answer”, hvorefter svaret blev gemt, og testen fortsatte med næste ord. Såvel rækkefølgen af de enkelte stimulusord som rækkefølgen af de to svarmuligheder blev randomiseret.

I alt 29 lyttere deltog i lyttetesten, hvoraf 14 besvarede version 1, og de øvrige 15 version 2. Vi stillede som krav at alle lyttere skulle tale RP (Received Pronunciation) eller en sydøstengelsk accent som findes i fx London. Alle 29 lyttere, 18 kvinder og 11 mænd i alderen 19 til 80 år, opfyldte dette krav (langt hovedparten af lytterne var RP-talere), om end enkelte var opvokset med moderat indflydelse fra andre accenter.

RESULTATER

Sammenlægning af svar fra de to versioner af lyttetesten

Resultaterne af lyttetesten vil blive vist som andelen af svar på henholdsvis den ene og den anden af de to svarmuligheder der optrådte i testen. Hvor det er relevant, vil vi slå resultaterne for det samme danske ord sammen på tværs af indtalere, ligesom alle ord med samme vokal kan behandles samlet. Som tidligere nævnt, delte vi lyttetesten op i to versioner men vil behandle data under ét, hvilket kun kan lade sig gøre hvis vores antagelse om at de to lyttergrupper opfører sig ens, kan verificeres. Dette kan undersøges ved at se på svarene på de 24 stimuli der gik igen i begge testversioner (se ”Lyttetest” ovenfor), som vist i tabel 2.

3 Tilgængelig på adressen http://phonetics.dk/vow_exp/.

Sammenligning af svar i version 1 og 2 (i procent)								
D ord	<i>seks</i> (MÆT)		<i>Mads</i> (KAT)		<i>KAP</i> (TAK)		<i>dollar</i> (NOK)	
E ord	<i>six</i>	<i>sex</i>	<i>mess</i>	<i>mass</i>	<i>cap</i>	<i>cup</i>	<i>duller</i>	<i>dollar</i>
Ver. 1	68	32	96	4	77	23	35	65
Ver. 2	68	32	98	2	53	47	33	67

Tabel 2: Sammenligning af version 1 og 2 for de ord der indgik i begge testversioner, dvs. *seks*, *Mads*, *kap*, *dollar*. De seks indtalingen blev hørt af henholdsvis 14 (N = 84) og 15 (N = 90) lyttere.

Som det fremgår af tabel 2, er fordelingen af svar på de to muligheder meget ens i version 1 og 2 for tre af de fire ord, nemlig *seks*, *Mads* og *dollar*, hvilket understøtter vores antagelse om ensartede lyttergrupper. Resultatet for ordet *kap* er ikke helt så entydigt: Mens lytterne i version 1 valgte *cap* tre gange så hyppigt som *cup*, var fordelingen nærmest fifty-fifty i version 2. Denne forskel kan tilsyneladende ikke forklares ud fra forskelle i sammensætningen af grupperne med hensyn til alder, regional baggrund eller lytterens egen udtalevariant. Forskellen på de to lyttergrupper er dog noget mindre for de andre TAK-ord, *mak* og *bak*, hvilket antyder at diskrepansen særligt har at gøre med ordet *kap*. På baggrund af den markante overensstemmelse mellem de to versioner i de fleste ord har vi dog besluttet at behandle dem under ét i vores analyse af resultaterne nedenfor.

Overordnet resultat for de fire danske vokaler

Det samlede resultat for fordelingen af svar på de fire danske vokalkategorier er vist i tabel 3.

Hovedresultat – fordeling af svar for hver dansk vokal								
D vok.	MÆT (N = 522)		KAT (N = 348)		TAK (N = 348)		NOK (N = 696)	
E vok.	KIT	DRESS	DRESS	TRAP	TRAP	STRUT	STRUT	LOT
Antal	449	73	322	26	262	86	299	397
%	86	14	93	7	75	25	43	57

Tabel 3: Fordelingen af svar pr. vokalkategori. Hver datacelle viser resultatet grupperet efter dansk vokal og engelsk svarmulighed. Dvs. tallet 449 dækker over antal svar på fem ord, indtalt af seks talere, hørt af 29 lyttere (fordelt på to testversioner). Den procentvise fordeling er vist i nederste række.

Tabel 3 viser at valget for MÆT og KAT langt overvejende falder på den højeste vokal af de to valgmuligheder, dvs. at MÆT høres som KIT, og KAT høres som DRESS. For TAK er resultatet knap så entydigt, men der er dog stadig en overvægt af TRAP-svar over for STRUT i forholdet 3:1. Med hensyn til NOK-vokalen er svarene mere ligeligt fordelt, dog med en tendens til at lytterne valgte LOT.

Det mest bemærkelsesværdige resultat er lytternes reaktion på stimuli med KAT. Selvom indtalerne benyttede en KAT-vokal omkring CV3, snarere end den lavere, mere konservative, variant, er det overraskende at så få forekomster af KAT blev hørt som TRAP. Dette er en indirekte bekræftelse af de modsatrettede tendenser der gælder for de berørte vokaler: I engelsk går TRAP, og muligvis også DRESS, mod mere åbne kvaliteter, mens dansk KAT er blevet højere.

Resultater for de enkelte danske ord

Selvom vi først og fremmest var interesserede i den overordnede fordeling af svar på de enkelte vokalkategorier, er det også interessant at se på fordelingen for hvert enkelt af de ord der indgik i undersøgelsen. Denne fremgår af tabel 4.

Fordeling af svar på de enkelte ord (i procent). N = 87/174 (se tabeltekst)											
MÆT	KIT	DRESS	KAT	DRESS	TRAP	TAK	TRAP	STRUT	NOK	STRUT	LOT
<i>læst</i>	98	2	<i>Mads</i>	97	3	<i>bak</i>	93	7	<i>slot</i>	67	33
<i>pest</i>	97	3	<i>mat</i>	91	9	<i>mak</i>	78	22	<i>stok</i>	60	40
<i>net</i>	93	7	<i>sat</i>	85	15	<i>kap</i>	65	35	<i>lok</i>	51	49
<i>let</i>	93	7							<i>godt</i>	44	56
<i>seks</i>	68	32							<i>Tommy</i>	38	62
									<i>dollar</i>	34	66
									<i>hobby</i>	17	83

Tabel 4: Fordeling af svar for de enkelte ord (i procent). Alle indtaling af samme ord er slået sammen, hvilket vil sige seks indtaling for de ord som optrådte i begge testversioner (*seks*, *Mads*, *kap*, *dollar*, N = 174), og tre for de øvrige (N = 87). De engelske ord fremgår af tabel 1.

Når man ser på resultaterne for de enkelte ord i tabel 4, fremgår det at KAT-ordene er meget ens. Alle har udløst høje svarprocenter på de tilsvarende DRESS-ord. Med hensyn til TAK-ordene er der lidt større variation, men andelen af TRAP-svar er dog markant højere

end andelen af STRUT-svar for alle tre ord. Gruppen af MÆT-ord er speciel fordi ét ord skiller sig ud, nemlig *seks*. For alle andre ord er andelen af KIT-svar ekstremt høj – 93 % eller højere – men ordet *seks* er opfattet som det tilsvarende DRESS-ord, dvs. *sex*, i hele 32 % af tilfældene. Det er svært at sige med sikkerhed hvorfor det forholder sig således, men en mulig forklaring kunne være at det skyldes den fonetiske kontekst, nærmere bestemt den efterfølgende velære konsonant /k/. Wells (1962) nævner at fortungevokalerne samt PALM har højere allofoner før velærer (og mere åbne allofoner før labialer). Hvis dette også gælder moderne RP, ligger DRESS altså tættere på MÆT før velærer, hvilket kunne forklare hvorfor den danske vokal lyder mere som DRESS i denne kontekst. Naturligvis under forudsætning af at en lignende vokalhævning ikke forekommer i dansk. Det kunne være interessant at teste denne hypotese under kontrollerede forhold.

Variationen i fordeling af svar på NOK-vokalen, altså den der oprindeligt udløste ideen til denne undersøgelse, er større end for de andre vokaler og nok også den vanskeligste at forklare. Det er desuden den eneste vokal hvor variationen regelmæssigt bevæger sig på begge sider af en ligelig fordeling. To af ordene udløser flest STRUT-svar, fire ord udløser flere LOT-svar, mens det sidste ord (*lok*) har delt svarene op i to lige store andele. Det er muligt at nøglen til en forklaring ligger i de tre ord med den laveste andel af STRUT-svar, dvs. *Tommy*, *dollar*, *hobby*. I alle tre tilfælde er det tilsvarende STRUT-ord (*tummy*, *duller*, *hubby*) noget mindre almindeligt end LOT-ordet (*Tommy*, *dollar*, *hobby*). Måske har lytterne som helhed været mere tilbøjelige til at vælge det ord de kendte bedst, ikke mindst hvis de rent perceptuelle *cues* har været tvetydige. Det eneste andet ordpar hvor vi også anser det ene ord for at være væsentligt mere almindeligt end det andet, er ved MÆT-ordet *læst* (sb.), hvor det engelske ord *list* er noget mere almindeligt end det formelle *lest*. Også her er der en (endda overvældende) præference for det bedst kendte af de to ord. Dette er selvfølgelig et problem i forhold til tolkningen af vores resultater, og det er især uheldigt (om end ikke helt tilfældigt) at det for NOK-ordene i alle tre tilfælde er STRUT-vokalen man finder i det mindst kendte ord. Skulle vi gentage forsøget, ville vi nok i højere grad forsøge at sikre at begge ord var lige kendte eller alternativt sørge for at en eventuel skævhed kunne gå i begge retninger inden for en given vokalkategori. Med hensyn til det mere usædvanlige ord *lest* over for *list* er det dog værd at bemærke at der er samme fordeling af svar i valget mellem *pest* og *pissed* selvom disse ord må siges at være lige kendte. Man kan altså ikke forklare andelen af *list*-svar alene med henvisning til graden af kendskab til de to ord.

Selv hvis ovenstående forklaring om påvirkning fra det enkelte ord er korrekt, står det dog fast at NOK-vokalen generelt har været vanskeligere at afkode som en bestemt engelsk vokal end nogen af de andre danske vokaler.

Variation mellem talere

Vores talere udgjorde, som tidligere nævnt, en meget homogen gruppe. Alle var kvinder i tyverne som talte københavnsk rigsmål. Dette udelukker dog ikke at der inden for rigsmålet kan være mindre variationer i udtalen af de udvalgte vokaler, og at det kan have haft en effekt på lytternes valg af svar. Når vi ser på svarene for de enkelt stimulusord, dvs. for hver enkelt taler, er det overordnede indtryk at variationen mellem talerne er forholdsvis lille, og at størstedelen af de forskelle vi kan observere, synes at være usystematiske. Men vi fandt dog systematiske forskelle for tre af de seks talere med hensyn til en eller flere af de fire danske vokaler.

Taler A's realisering af *KAT*-vokalen, især i *mat* og *sat*, gav anledning til langt flere *TRAP*-svar end for de øvrige talere. En lignende tendens kunne ses hos taler H, dog kun for ordet *sat*. Taler A og H adskilte sig også med hensyn til vokalen *MÆT*, hvor de udløste flere *DRESS*-svar end de øvrige talere. Her var tendensen dog tydeligst for taler H. Sammenfattende kan man sige om disse to talere at deres udtale af *MÆT*- og *KAT*-ord oftere blev associeret med den lavere af de to mulige engelske vokaler end tilfældet var for de øvrige fire talere. Den oplagte forklaring på dette er at begge har en lavere realisering af de to fortungevokaler end de øvrige talere. Taler H adskilte sig også fra de øvrige på to andre punkter. Dels blev hendes udtale af *TAK*-ordene stort set kun opfattet som *TRAP*, og dels blev hendes udtale af *NOK* opfattet som *STRUT* langt hyppigere end for de andre talere. Til gengæld producerede taler E denne vokal på en måde som udløste langt flere *LOT*-svar end man ville forvente ud fra gennemsnitstallene.

På baggrund af disse observationer gennemlyttede vi alle de relevante stimulusord for at se om forskellene på hvordan de engelske lyttere reagerede på indtalingerne, afspejlede udtaleforskelle der nemt kunne konstateres og dermed forudsiges. Vi fandt at vi med nogenlunde sikkerhed kunne høre at taler A har en lavere vokalkvalitet i *KAT*, og at taler E har en *NOK*-vokal som lyder noget mere rundet og tilbagetrukket end hos de øvrige talere. Også når vi lyttede ”blindt”, altså uden at kende identiteten på taleren. Men ofte var det ikke muligt for os at høre hvad der skulle have udløst en given fordeling af svarene blandt de engelske lyttere. Så selvom de ovennævnte variationer i lytternes reaktioner på de enkelte talere kunne være et argument for at man i udtaleundervisningen skulle tage hensyn til denne variation, må vi konstatere at dette nok kun vanskeligt vil kunne lade sig gøre i praksis medmindre forskellene mellem talerne er ganske store.

KONKLUSION

Formålet med denne undersøgelse var at afgøre hvordan englændere primært ville opfatte nogle af de danske vokaler som i kvalitet ligger imellem, eller i nærheden af, to engelske vokaler, samt at se i hvor høj grad man kan forudsige dette ud fra den tilgængelige pædagogiske litteratur.

Med hensyn til MÆT-vokalen kan vi konstatere at vores egen fornemmelse af at den primært ville blive associeret med den engelske KIT-vokal, viste sig at holde stik. Faktisk var andelen af KIT-svar noget højere end vi havde forventet. Bortset fra ordet *seks* resulterede alle ord med MÆT i en helt entydig identifikation som det tilsvarende KIT-ord. En sådan entydighed kunne ikke forudsiges ud fra vokalernes placering i det kardinalvokal-diagram som vi konstruerede på baggrund af den pædagogiske litteratur (figur 1). Denne overvældende præference for KIT er yderligere bemærkelsesværdig i lyset af at de danske lærebøger i engelsk fonetik for blot 10-20 år siden placerede MÆT samme sted som DRESS i vokaldiagrammerne.

Ser vi på hvordan KAT-vokalen høres, fremgår det af undersøgelsen at det indtryk vi har fået fra sproglaboratorieundervisningen, bliver bekræftet: Englændere opfatter den danske vokal næsten systematisk som DRESS og ikke som TRAP. Som tidligere nævnt, kan dette kun forklares hvis vi både tager udgangspunkt i en CV3-realiserings af KAT (hvilket vores yngre forsøgspersoner havde) og har in mente at den engelske vokal gradvis er ved at blive mere åben. Konklusionen på dette må være at det i en undervisningssituation er vigtigt at gøre de studerende opmærksomme på at de ikke uden videre kan erstatte engelsk TRAP med den danske KAT-vokal. Ortografien gør det ellers meget fristende at vælge denne fremgangsmåde da både den danske og engelske vokal overvejende staves med <a>.

Med hensyn til TAK-vokalen, viser resultaterne af undersøgelsen – noget overraskende – at denne vokal oftere høres som TRAP end som STRUT. Selvom lytterne i dette tilfælde ikke helt så kategorisk har valgt den ene engelske vokal frem for den anden som det var tilfældet med MÆT- og KAT-vokalerne, var der alligevel en klar præference for TRAP over for STRUT i forholdet 3:1. Om dette derfor betyder at den danske TAK-vokal er den bedste substitution for TRAP, er uvist, men én ting er sikkert: Man skal være forsigtig med at anbefale studerende at tage udgangspunkt i deres danske TAK-vokal når de skal efterligne STRUT – noget undervisere ofte gør når de vil hjælpe de studerende med at skelne imellem STRUT og LOT. Dette kan illustreres ved hjælp af følgende eksempel. Et typisk pædagogisk råd har været at anbefale elever at bruge det danske ord *lak* (TAK-vokal) som udgangspunkt når de skulle sige det engelske ord *luck* (STRUT-vokal), men hvis de overfører TAK-vokalen umodificeret,

har nærværende undersøgelse vist at englændere sandsynligvis vil opfatte ordet som *lack* (TRAP-vokal).

Den vokal der gav ideen til dette eksperiment, viste sig også at give de mindst entydige resultater. Vores antagelse om at NOK hovedsageligt ville blive opfattet som STRUT, kunne ikke bekræftes. I det omfang de engelske lyttere overhovedet kunne siges at have en præference her, gik den i retning af at høre NOK som LOT. Dog var der i materialet en uheldig skævhed i tre af de syv relevante ordpar, hvor LOT-ordet også var det mest almindeligt kendte, så vi kan ikke udelukke at lytterne (eller enkelte af dem) foretrak LOT-ordet simpelthen fordi det var det de kendte bedst. Men selv hvis denne antagelse er korrekt, står det dog fast – ud fra de øvrige fire ordpar uden denne skævhed – at NOK-vokalen ikke bliver associeret særlig entydigt med hverken STRUT eller LOT. Så det spørgsmål vi stillede i indledningen til denne artikel, nemlig ”hvordan opfatter englændere den danske NOK-vokal hvis den præsenteres som en engelsk vokal – som STRUT eller LOT?”, må vi besvare med et ”tja, måske som STRUT og måske som LOT”. I lyset af denne erkendelse er det altså meget forståeligt at der kunne opstå uenighed blandt de to læserbrevsskribenter som åbnede denne artikel, om hvorvidt de knap så engelskkyndige tv-speakere som annoncerede Lars von Triers film, ville have seerne med til *Duckville* eller *Dockville*.

Christian Jensen (f. 1967) er adjunkt ved Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi på Copenhagen Business School.

Inger M. Mees (f. 1953) er lektor ved Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi på Copenhagen Business School.

Litteratur:

Cruttenden, Alan (2001): *Gimson's Pronunciation of English*. London: Arnold. 6. udgave.
Davidsen-Nielsen, Niels, Claus Færch og Peter Harder (1982): *The Danish Learner*. Tunbridge Wells: Antony Taylor.

Ejstrup, Michael og Gert Foget Hansen (2003): Danish vowels in spontaneous speech in three modern regional variants. *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences, Barcelona 2003*, s. 2119-2122.

Fischer-Jørgensen, Eli (1972): Formant frequencies of long and short Danish vowels. *Annual Report of the Institute of Phonetics University of Copenhagen* 6, s. 49-57.

Grønnum, Nina (2005): *Fonetik og Fonologi. Almen og Dansk*. København: Akademisk Forlag. 3. udgave.

- Hagen Hernvig, Lotte (2002): *Kvaler med vokaler? Akustisk og perceptuel undersøgelse af de danske urundede fortunevokaler*, upubliceret specialeafhandling. København: Københavns Universitet (IAAS).
- Livbjerg, Inge og Inger M. Mees (1995): Segmental errors in the pronunciation of Danish speakers of English: some pedagogical strategies. I: *Studies in General and English Phonetics. Essays in Honour of Professor J.D. O'Connor*. Red. Jack Windsor Lewis. London: Routledge, s. 432-444.
- Reinholt Petersen, Niels (2005): Vokaler. URL: http://www.cphling.dk/pers/nrp/akustik/vokaler_0503.pdf. Hentet 27. april 2007.
- Roach, Peter (2000): *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Cambridge: Cambridge University Press. 3. udgave.
- Roach, Peter (2004): Illustrations of the IPA. British English: Received Pronunciation. I: *Journal of the International Phonetic Association* 34.2, s. 239-245.
- Wells, John (1962): A specimen of British English. I: *Maitre phonétique* 3.40, s. 2-5.
- Wells, John (1982): *Accents of English*. 3 bind. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wells, John (2000): *Longman Pronunciation Dictionary*. Harlow: Pearson Education. 2. udgave.